

Opetus- ja kulttuuriministeriökirjaamo@minedu.fi

ville.heinonen@minedu.fi

Lausuntopyyntöne 4.10.2011 OKM/9/500/2011

Koulutustarjonnan alueelliset tavoitteet**Maakuntien ennakoitmyön huomioiminen**

Opetusministeriö on käynnistänyt maakuntien kanssa vuoropuhelun nuorten koulutuksen aloittajata-voitteista vuodelle 2016. On erittäin tärkeää; että maakuntia kuullaan tulevaan alueiden kehitykseen keskeisesti vaikuttavassa koulutustarjonnassa. Alueiden kehittämislain (1651/2009, 10 §) mukaan maakunnan liitto vastaa "alueellisen pitkän ja keskipitkän aikavälin koulutustarpeiden ennakoinnin yhteensovittamisesta ja alueellisten koulutustavoitteiden valmistelusta osana koulutuksen ja tutkimuksen kehittämissuunnittelua".

Koulutustarjonta 2016-hankkeessa on laadittu valtakunnalliset ja alueelliset ennusteet koulutuksen aloittajatarpeista maakunnittain vuodelle 2016. Maakuntien liitot ovat tässä yhteydessä laatineet omaa maakuntaansa koskevat ennusteet. Lapissa tähän työhön osallistui yli 100 henkilöä, joista merkittävä määrä oli työelämän ja yritysten edustajia eri toimialoilta. Hankkeen yhteydessä on toiminut valtakunnallinen tilaajien yhteenliittymä, Pitkän aikavälin työvoima- ja koulutustarve-ennakoinnin tilaajakonsortio, jossa on ollut mukana Valtion taloudellisen tutkimuskeskuksen ja eri ministeriöiden edustajia, mutta ei yhdenkään maakuntaliiton edustajaa. Katsomme, että hankkeessa valmistellut ehdotukset koulutustarjonnan alueellisiksi tavoitteiksi tältä osin on valmisteltu siten, etteivät ne eivätkä riittävästi toteuta edellä mainittua lain yhteensovittamisvelvoitetta.

KESU-luonnoksessa ja sen valmistelussa maakuntaliittojen tekemä työ nuorten koulutuksen aloittajata-voitteiksi koulutusasteittain ja -aloittain on jätetty huomioon ottamatta. Opetus- ja kulttuuriministeriön (OKM) antamien ohjeiden mukaisesti maakunnat saavat ottaa kantaa vain esitettyihin suuraluekohtaisiin lukuihin koulutusasteittain. Maakuntakohtaiset esitykset eivät ole nähtävissä; koulutusaloja ei käsitellä lainkaan.

Lapin liitto esittää, että maakuntien valmistelutyö tulee tulevilla ennakoitmyierroksilla ottaa huomioon KESU:sta päätettäessä. Alueiden esitykset on oltava selvästi nähtävissä ja osoitettavissa KESU:ssa.

Elinkeinojen hyvät näkymät Lapissa

Lapin elinkeinojen hyvät kehitysnäkymät yhdessä suuren eläkepoistuman kanssa tekevät alueen elinkeinojen kehittämisen haasteelliseksi ja toisaalta takaavat työtä myös Lappiin muuttaville. Tähän mennessä Lappiin muuttamisen esteenä on usein ollut se, ettei molemmille puolisoille ole löytynyt työtä. Hyvät työllisyysnäkymät kääntävät muuttoliikkeen Lapin eduksi ja myös 16-21-vuotiaiden ikäluokkaa kasvaa.

Kaivostoiminta ja energiahankkeet Lapissa

Pohjois-Suomen alueella on käynnistetty useita kaivoksia. Lapissa toiminnassa olevien kaivosten lisäksi päätös on tehty Kevitsan osalta. Kittilän kaivoksessa on laajennusselvitykset tekeillä. Uusia kaivosselvityksiä on meneillään mm. Suhangon, Soklin, Hannukaisen ja Rompaksen osalta.

4.11.2011

Lisäksi laajoja varauksia ja etsintää tehdään Keski-Lapissa. Marraskuun kaivoseminaarissa odotetaan saatavan uusia tietoja kaivosyhtiöiltä. Osalla kaivoksista myös rikastus on suunniteltu tehtävän Lapissa.

Kaivosten työvoimatarpeen on arvioitu olevan Lapissa vähintään 2 000 työpaikkaa. Rakennusajaisia työpaikkoja laskelmassa ei vielä ole huomioitu lainkaan. On huomioitava, että Etlan selvityksen mukaan kutakin kaivostyöpaikkaa kohti syntyy muille aloille kaksi työpaikkaa. Muualla Pohjois-Suomessa on myös useita kaivosaihoita ja toimivia kaivoksia.

Bioenergian osalta Mustikkamaan ovat rakentamispäätökset tehty ja Kemian biovoimalan rahoitus on EU:ssa haussa. Pienvoimaloita on syntymässä eri puolilla Lappia mm. Kevitsan kaivoksen yhteyteen. Ydinvoimalan rakentamispäätös on tehty ja rakentaminen alkaa suunnitelmien mukaan 2015. Suurhanke kasvattaa koko Pohjois-Suomen alueella osaavan työvoiman kysyntää. Rakennusaikaisten työpaikkojen määrä on n. 4 000 henkilötyövuotta. Tekniikan alan aloittajamääriä ei ole syytä laskea. Lappi ei omassa esityksessään aiemmin ole vielä huomionnut ydinvoimalapäätöstä vaan todennut suurhankkeen vaativan erillisen ennakointiprosessin.

Barentsin alueen investoinnit 65,1 mrd €

Lapin työvoiman kysyntään vaikuttaa merkittävästi Barentsin alueen nopea taloudellinen kehittyminen erityisesti Venäjällä ja Norjassa nostaa Lapin asemaa kasvavana kansainvälisenä talousalueena. Kansainvälisen yhteistyön vaikutuksia ei ole huomioitu alueellisessa työvoimatarpeen ennakointiluvuissa. Lappi säilyy kansainvälisesti kilpailukykyisenä vain ja ainoastaan, mikäli tekniikan ja liikenteen sekä kaupan ja hallinnon alojen koulutustarjonta säilyy vähintään nykyisellä tasolla. Yrittäjäjärjestöt yhdessä Barentsin yrittäjäneuvoston kanssa ovat ennakoineet Lappiin, Norrbotteniin, Nordlandiin, Tromsaan, Finnmarkiin kohdentuvan vuosina 2011-2020 mm. energia-, infrastruktuuri- öljy- ja kaasuteollisuuden, ja kaivosteollisuuden investointeja yhteensä 65,1 miljardia euroa.

Yrittäjäuravaihtoehdon valitsevien nuorten määrä tulisi nousta ja ammattikorkeakoulussa opiskelevia nuoria tulisi kannustaa yrittäjiksi. Osoituksena elinkeinoelämän kasvusta on Etlan selvitys, jonka mukaan liikennemäärät ja yritystoiminta kasvavat Lapissa. Lisäksi Lapissa 5 vuoden kuluessa 25 % yrityksistä on sukupolvenvaihdostilanteessa (Lapin pk-yritysbarometri syksy 2011).

Matkailun ja kulttuurin kasvavat osaajatarpeet

Lapin matkailun odotetaan palautuvan n. 5 % kasvuvauhtiin viimeistään vuoteen 2013 mennessä. Tällä hetkellä rekisteröityjen yöpymisten kokonaiskasvu on n. 3 %. Matkailuun panostetaan ja kasvunäkymät ovat hyvät. Erityisesti venäläisten matkailijoiden määrä on ollut viime aikoina vahvassa kasvussa ja kasvun ennakoitaan jatkuvan. Alkuvuoden 2011 aikana venäläisten matkailijoiden yöpymiset kasvoivat lähes 28 % verrattuna edelliseen vuoteen.

Ennusteiden valossa voidaan arvioida, että Lapin matkailu tulee kehittymään positiivisesti tulevien vuosien aikana Euroalueen talouden epävakaisuudesta huolimatta. Lapin matkailutuotteet ovat vetovoimaisia, laadultaan korkeatasoisia ja vastaavat erinomaisesti nykypäivän kuluttajatreendeihin. Pohjoisten alueiden merkitys ja tunnettuus kasvaa koko ajan ja matkailu ei tee tähän poikkeusta. Epävakkaan taloustilanteen aikana lähialuematkailu kasvaa ja Lappi on Keski-Euroopan näkökulmasta lähi-alueita.

Matkailun toimialalla tarvitaan jatkossakin osaavaa työvoimaa. Koulutuksen riittävyys, monipuolisuus ja laatu on turvattava kaikkialla Lapissa.

Matkailun kehittämistä tukee myös kulttuuripalveluiden monipuolinen kehittäminen. Kulttuuripalveluiden kysyntää kasvattaa myös kulttuurin hyödyntäminen hyvinvointipalveluiden tuotannossa, mitä myös OKM omalla erillisellä toimintaohjelmallaan Taiteesta ja kulttuurista hyvinvointia tukee.

4.11.2011

Em. alojen kasvun kerrannaisvaikutuksina lisääntyä rakentaminen, kauppa, kuljetus ja myös muut toimialat. Muun muassa tämä on tuotu esille kesäkuussa 2011 OKM:lle toimitetussa maakunnan esityksessä: Nuorten koulutuksen aloittajavoitteet Lapissa 2016.

VATT:n Lapin työvoimatarve-ennuste

Lapissa ennakoitiprosessi on tehty laaja-alaisessa yhteistyössä elinkeinoelämän kanssa. Ennakointiprosessin haasteena ovat Lapin elinkeinoelämän hyvät näkymät, joita ei VATT:n toimialaennakoinnissa ole otettu huomioon. Esimerkiksi VATT:n tilastoissa näkyy Oulun seudun vahvasti kehittynyt tietotekniikan alojen kasvu aikaisempina vuosina, kun taas Lapin kaivos- ja energiateollisuuden kasvu sekä työpaikkojen lisääntyminen ei näy tilastoissa. Mikäli nykyiseen VATTin ennustamaan työvoiman määrään lisättäisiin noin 7000 uutta työpaikkaa vuoteen 2025 mennessä, se kasvattaisi Lapin työvoimatarvetta lähes 10 %.

Laskelmia tehtäessä VATT:ia pyydettiin huomioimaan Lapin hyvät kaivosalan kehitysnäkymät ja päätökset sekä arvioimaan niiden perusteella kaivosalan työpaikkojen vähimmäismäärä. VATT kuitenkin ei ole tehnyt pyydettyjä korjauksia, jotta valtakunnalliset luvut eivät kasvaisi liian suuriksi. VATT on vastannut seuraavasti:

”Näistä tuloksista tehtäviin johtopäätöksiin pääse toki vielä vaikuttamaan aloituspaikkaennakoitiprosessissa, jossa voitte tuoda edelleen esille liian vähäisen työpaikkamäärän havaitsemillanne toimialoilla. Sitä kautta tämän ennusteen ongelmat voivat korjautua.”

Lapin liitto edellyttää, että OKM ottaa huomioon VATT:n myöntämän toimialojen työvoiman tarpeen ennakoinnin alimitoituksen lopullisia koulutuksen aloittajavoitteita määrittellessään. OKM on huomionnut asian keskustelun avauskirjeen tekstissä, mutta tarve ei vielä näy suuralueelle esitettävissä aloittajavoiteluvuissa.

Koulutuksen aloittajamääräesitykset

Ammatillinen peruskoulutus

OKM on esittänyt Pohjois-Suomen suuralueelle liki tuhannen aloittajan vähennystä nuorten vuoden 2009 aloittajiin verrattuna, joista ammatillisesta peruskoulutuksesta *vähennetään 811 aloittajaa*. Lisäksi esityksessä todetaan, että vähennys painottuu Lappiin.

Esityksessä ei ole otettu huomioon, että ammatillisen peruskoulutuksen hakijamäärät ovat jatkuvasti lisääntyneet verrattuna lukioden hakijamääriin. Lukion ja ammatillisen koulutuksen yhteistyötä aiotaan lisätä tukemalla toisen asteen koulutuksen yhteistyötä edistäviä ratkaisuja, poistamalla yhteistyön esteitä, parantamalla mahdollisuuksia rakentaa joustavia opintopolkuja sekä lisäämällä mahdollisuuksia suorittaa osia opinnoista yli tutkintorajojen. Tämän lisäksi tulee parantaa mahdollisuuksia ns. kaksois-tutkinnon (ammattilukion) suorittamiseen, jossa nuori suorittaa opiskelee samanaikaisesti sekä ammatillisessa oppilaitoksessa että lukiossa tavoitteena suorittaa molemmat tutkinnot. Lapissa nuorten kiinnostus tätä koulutusmuotoa kohtaan on jatkuvasti kasvanut siellä missä tämä mahdollisuus on ollut tarjolla. Toisen asteen ammatillisen koulutuksen kysyntää nostaa huomattavasti jo aiemmin kuin hakuvuonna peruskoulusta valmistuvat nuoret, joilta kuitenkin puuttuu toisen asteen tutkinto. Lisäksi ammatillinen peruskoulutus joudutaan suuntaamaan myös muille kuin peruskoulun lopettaneille nuorille. Näitä ryhmiä ovat valmentavaan, vammaisten tai maahanmuuttajien koulutukseen tai ammattistarttikoulutukseen osallistuvat sekä työttömyysetuudella opiskelevat henkilöt.

Elinkeinoelämän rakennemuutokset edellyttävät myös aikuisten ammatillisen peruskoulutuksen ja uudelleen koulutuksen tarpeita. Esimerkiksi työttömien omaehtoisen koulutuksen tarve ja kysyntä ovat suuria jo tällä hetkellä. Työttömyysetuudella opiskelevien määrä kasvaa, sillä se on yksi tapa vastata työelämän voimakkaasti lisääntyviin koulutus- ja työvoimatarpeisiin. Elokuun 2011 lopussa lähes 930

4.11.2011

lappilaista opiskeli omaehtoisesti työttömyysetuudella. Vuonna 2010 opiskelun aloittaneista lähes 90 % opiskeli Lapin alueen oppilaitoksissa. Opiskelun aloittaneista lähes 60 % opiskeli ammatillista tutkintoa,

30 % ammattikorkeakoulututkintoa ja runsas 10 % yliopistotutkintoa. Aikuisille suunnattu tilaisuus opiskella työllisyyssetuudella pienentää nuorten mahdollisuutta päästä opiskelemaan heille tarkoitetuille paikoille ja murtaa siten nuorten koulutustakuuta. KESU-luonnoksessa ei kuitenkaan oteta kantaa työllisyyssetuudella opiskelevien opiskelun järjestämisestä muilla keinoin kuin sijoittamalla heidät nuorten koulutuspaikoille. Nuorten koulutustakuun toteuttaminen edellyttää esitettyä suurempaa aloituspaikkamäärää.

Lisäksi vähenevillä työvoimapolitiittisen aikuiskoulutuksen määrärahoilla ei kyetä hankkimaan ammatillista peruskoulutusta työvoimaa tarvitsevien alojen tarpeisiin. Työvoiman turvaamiseksi on myös aikuiskoulutuksen resursseja nostettava merkittävästi. Myös erityisryhmät vaativat tässä tapauksessa erilliskiintiöt, koska Lapissa heidät koulutetaan tällä hetkellä nuorten kiintiöissä.

Lapin liitto esittää, että ammatillisen koulutuksen aloittajatarvetta tarkastellaan uudelleen ja suunniteltua vähennystä pienennetään merkittävästi. Lapin elinkeinoelämän myönteisten kehitysnäkymien myötä alueelle muuttua uutta väestöä ja se kasvattaa myös nuorten ikäluokan kookoa.

Ammattikorkeakoulutus

OKM:n keskustelun avauksessa Pohjois-Suomen ammattikorkeakouluihin esitetään 134 aloittajan vähennystä vuoden 2009 lukuihin verrattuna. Esitys on konkretisoitunut OKM:n ammattikorkeakouluille 5.10 antaman palautteessa niin, että Kemi-Tornion, Rovaniemen, Oulun ja Kajaanin ammattikorkeakouluissa vähennetään yhteensä 329 aloituspaikkaa v. 2013. OKM:n liitoille esittämässä keskustelun avauksessa ja OKM:n korkeakouluille esittämät luvut eivät ole linjassa keskenään. Kemi-Tornion ammattikorkeakoulussa vähennys on 180 aloituspaikkaa eli 40 % laskua. Kemi-Tornion ammattikorkeakoulun hakijamäärä on vuonna 2011 kasvanut huikella 25,2 %:lla ja tukinnoissa ylitettäneen tekniikan ja liikenteen sekä yhteiskuntatieteiden liiketalouden ja hallinnon aloilla vuodelta 2006 oleva ennätystulos 491 tutkintoa. Esitys on kohtuuton ja se johtaa radikaaleihin muutoksiin Lapin korkeakoulukonsernissa. KESU-luonnoksessa todetaan, että ikäluokkien pieneneminen on mahdollista hoitaa hallitusti. **Esitettyä vähennystä ei voida tehdä hallitusti. Ammattikorkeakoulutusta ei voi suunnitella pelkästään ikäluokkakehityksen pohjalta, vaan koulutuksen suunnittelun tulee perustua alueen todellisiin työvoimatarpeisiin. Lisäksi vähennysten toteutuminen kasvattaisi koulutus- ja osaamistason eroa Lapin ja muun Suomen välillä.**

Meri-Lapin työvoimatarpeet kasvavat teollisuuden vakaan kehityksen ja työvoiman suuren (52%) eläkepoistuman vuoksi. Tekniikan koulutuksen aloituspaikkojen vähentäminen vaikeuttaisi osaavan työvoiman saantia koko Pohjois-Suomessa. Myös liiketalouden koulutuksen keskittäminen yhteen paikkaan hankaloittaa elinkeinoelämän kehittymistä koko maakunnassa. Ammattikorkeakoulut ovat työnjako tehdessään yhdessä todenneet koulutuksen tarpeellisuuden molemmilla alueilla.

Kulttuurialan ammattikorkeakoulutus esitetään kokonaan lakkautettavaksi Lapista. Kulttuuriala tukee matkailun kehittämistä. Lapin korkeakoulut ovat lisäksi tehneet OKM:n tukemana merkittävää rakenteellista kehittämistyötä. OKM ja Lapin korkeakoulut ovat sopimuksella sopineet sopimuskaudelle 2010-2012 ”kulttuuri-instituutin toiminnan käynnistämisestä”. Lisäksi vuodelle 2011 on tehty täydennys, jossa OKM ja Lapin korkeakoulut ovat sopineet ” Kulttuuri-instituutin tehtävien ja tavoitteiden määrittäminen ja toiminnan käynnistäminen tilanteessa, jossa kulttuurialan koulutusta on valtakunnallisesti vähennettävä.” Instituutin rakentaminen oli yksi kolmesta keskeisestä kehittämiskohteesta. Edellä mainittujen sopimusten mukaisesti Pohjoisen kulttuuri-instituutin toiminta käynnistyy vuonna 2012. Instituutin käynnistämistä on tuettu voimakkaasti EU:n rakennerahastovarilla. Rahoituksen ehtoihin sisältyy velvoite toiminnan jatkuvuuteen myös pitkälle hankerahoituksen jälkeiseen aikaan. Pohjoisen kulttuurin-instituuttia on pidetty ainutkertaisena kokeiluna Suomessa. Nyt kulttuuri-instituutin rakentamiseksi tehty työ uhkaa romuttua, mikäli yksi koulutusaste jää kokonaan pois. Kulttuuri-instituutin

4.11.2011

kanssa on aloitettu myös intensiivinen yhteistyö saamelaiskulttuurin opiskelumahdollisuuksien turvaamiseksi korkeakoulutasolla kuten saamenkäsityön ja median sekä kuvataiteen opetuksessa ja kehittämisessä.

Lapin liitto esittää, että ammattikorkeakoulutuksen osalta OKM nostaa esitystään Pohjois-Suomen osalta. Erityisesti Kemi-Tornion ammattikorkeakoulun aloituspaikkoja on lisättävä elinkeinoelämän osaavan työvoiman saannin turvaamiseksi ja meneillään olevien OKM:n kanssa sovittujen koulutuksen kehittämistoimien saattamiseksi loppuun.

Yliopistokoulutus

Yliopistokoulutuksen osalta Lapin liitto hyväksyy OKM:n tekemän esityksen.

Ennakointiprosessi jatkuvaksi

Tällä KESU-kierroksella ennakointiprosessi oli erittäin haasteellinen. VATT uutena toimijana ei kyennyt tuottamaan kommentointikierroksista huolimatta aluelähtöistä toimialaennustetta. Aikatauluista johtuen maakunnilla ei ollut mahdollisuutta rakentaa tavoiteuraa lainkaan. Prosessia tulee kehittää jatkuvaksi ennakkoinniksi, jotta maakuntien elinkeino- ja työelämän tarpeet saataisiin paremmin huomioitua. Keskustelua OKM:n kanssa tulee käydä jo KESU-suunnittelun alkuvaiheessa ja ennakointituloksia seurata jatkuvasti. KESU:a tulee voida myös tarkistaa tarvittaessa maakuntien kehitysnäkymien muuttuessa. **Lapin liitto esittää, että valtakunnallinen ennakointi-prosessi muutetaan jatkuvan ennakkoinnin prosessiksi, jotta nopeasti muuttuviin työvoiman osaamistarpeisiin voidaan tulevaisuudessa paremmin vastata.**

Pohjois-Suomen suuralueen neuvottelu

OKM antoi alustavan esityksensä aloittajavoitteenksi 30.9 seminaarissa ja varsinainen lausuntopyyntö asiasta toimitettiin maakunnille 4.10. Lausunnon määräaika on 21.10. ja Lapin liiton hallitus kokoontui 14.10. Aikataulusta johtuen oli mahdotonta käydä opetus- ja kulttuuriministeriön toivomat suuralueen neuvottelut ennen Lapin liiton hallituksen kannanottoa suuralueen lukuihin. Pohjois-Suomen suuralueen neuvottelu on pidetty 19.10, jonka yhteinen kannanotto on liitteenä 1. Lausunnon liitteeksi lisätään myös Lapin liiton antama lausunto Koulutuksen ja tutkimuksen kehittämissuunnitelmaan vuosille 2011-2016.

Hannes Manninen
Hallituksen puheenjohtaja

Esko Lotvonen
Maakuntajohtaja

Liite 1. Lapin liiton antama lausunto koulutuksen ja tutkimuksen kehittämissuunnitelmaan vuosille 2011-2016

Liite 2. Pohjois-Suomen suuralueen yhteinen kannanotto aloittajamääräesitykseen.